

PRIMJENA GRAFOSKOPOA U NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA

U nizu audiovizuelnih pomagala koja se upotrebljavaju u nastavi stranih jezika sve više dolaze do izražaja prednosti grafoskopa kao jednog od najefikasnijih vizuelnih pomagala. Njegova primjenjivost ima važnu ulogu u racionalizaciji odgojno-obrazovnog procesa i intenziviranju procesa učenja u trenutku kad se ulažu znatna sredstva u modernizaciju nastave i sustavno uvođenje edukativne tehnologije.

Izbor nastavnih sredstava, metoda i pomagala mora biti tijesno povezan sa svrhom učenja, a to je usvajanje praktičkih jezičnih vještina koje će učenike osposobiti da strani jezik upotrebljavaju aktivno, kao sredstvo komuniciranja. U postizavanju te svrhe aktivnost i motiviranost učenika važni su činioци, pri čemu baš grafoskop može imati važnu ulogu. Ako je vizuelni materijal prethodno pripremljen, primjena grafoskopa znači veliku uštedu u vremenu. No treba istaći da takav rad zahtijeva i složenije i temeljitije priprave od strane nastavnika.

Grafoskopom se u nastavi engleskog jezika u osnovnoj školi služim već 4 godine i došla sam do određenih zaključaka o širokim mogućnostima primjene tog nastavnog pomagala koje, doduše, ne može zamijeniti ili istisnuti upotrebu drugih AV pomagala, ali ih može izvrsno nadopuniti u svrhu postizavanja veće efikasnosti, dinamičnosti i privlačnosti.

Iako grafoskop možemo upotrijebiti pri prezentiraju nove građe, odnosno nove lekcije, ne smatram njegovu primjenu primarnom u ovoj fazi rada, jer to isto možemo jednako efikasno postići crtežom na ploči, odnosno na papiru ili aplikacijama za flanelograf. Dakako da ćemo tekst koji obrađujemo osmisiliti ilustracijom da bismo postigli skraćenje procesa spoznaje učenika i ubrzanje zapamćivanja elemenata. Crtež mnogo pridonosi mobilizaciji pažnje učenika. Postići ćemo razumijevanje teksta i bez posredništva materinjeg jezika te uvježbati vokabular u kontekstu.

U ovoj fazi rada grafoskop je nezamjenljiv pri provjeravanju razumijevanja teksta, osobito ako se uz udžbenik poslužimo nekim drugim nastavnim sredstvom. U VI razredu koristim se TV tečajem *Slim John* kao osnovnim oblikom rada te razumijevanje sadržaja svake emisije često provodim pomoću grafoskopa:

*Write R for Right if the sentence is true.
Write W for Wrong if the sentence is not true.*

1. Stevie, Richard and Slim John are at the airfield.
2. The robots have found Stevie.
3. They have destroyed Slim John.
4. There is a machine in the cupboard.
5. The cupboard is empty.
6. Slim John and Richard have found a map.
7. Dr Brain is going to take the map to the police.

Izrada takvog zadatka zahtijeva od učenika minimum vremena te osim provjeravanja razumijevanja sadržaja predstavlja i materijal za čitanje s razumijevanjem, kao i osnovu za vođenje konverzacije. Grafskop se može efikasno iskoristiti i za uvježbavanje i provjeravanje razumijevanja vokabulara. Pri obradi lekcije *At the Bus Stop* (Brozović: *We Learn English 3*) npr. pripremila sam ovakav zadatak na grafskopskoj foliji:

Complete the text:

Yesterday I saw an accident in the street.
A car into a bus. The drivers
were at each other. A man
was The arrived.
The doctor gave him
Then they took the man to

crashed
shouting
hurt

ambulance
first aid
hospital

Prislonimo li listić br. 2 na zadatak, dobili smo rješenje te će učenici za tren ispraviti svoj rad.

Nastavu nastojim obogatiti raznovrsnim oblicima rada — vođenim sa stavom (guided composition) ili uvježbavanjem i eksploracijom dijaloga. Kao nastavno sredstvo pritom najčešće mi služi udžbenik, ali i drugi izvori, npr. Alexander: *Practice and Progress*, Broughton: *Success with English* i drugi. Sve je više pristalica učenja jezika putem dijaloga pa ako i ne prihvativmo tu metodu kao isključivu, možemo je apsolutno primjeniti kao dio nastave stranog jezika. Vokabular i strukture osmišljene su unutar dijaloga, a situacije relevantne situacijama u svakodnevnom životu. Osim toga, učenici manipuliraju prvim i drugim licem, dok se uvježbavajući tekstove služe ponajviše trećim licem. Uče postavljati pitanja, kao i odgovarati na njih, odgovarati nepotpunim rečenicama, kao i upotrebljavati fraze koje su česte u govoru, a dobivaju pravi smisao tek u kontekstu. Prednost je te metode i u tome što učenici uvježbavaju ritam, intonaciju i izgovor na najprirodniji način. Osim lingvističkog aspekta i pedagoški moment je prednost koja se očituje pri učenju putem dijaloga. Istiće se da je tzv. *dialogue method* najuporabljivija na nivou osmogodišnje škole jer

1. učenici te dobi vole učenje po ulogama;
2. ta metoda pruža učenicima zadovoljstvo zbog mogućnosti tečnog izražavanja u svakodnevnim situacijama, bliskim učenicima;
3. i slabiji učenici stiču dojam uspješnog svladavanja jezika, a to ih stimulira;
4. pomoću dijaloga se najlakše i najprirodnije možemo udaljiti iz razredne situacije i uživiti u situacije iz svakodnevnog života;
5. dopušta grupno ponavljanje;
6. ta metoda eliminira dosadu, koja se često javlja pri ponavljanju.

Veoma koristan izbor dijaloga pruža nam *English Teaching Forum* (May — June 1972), koji sadržava i zvučni snimak, a znamo da je zvučni model neophodan u tom načinu rada. Audio-materijal sam upotpunila raznovrsnim vizuelnim sredstvima, pri čemu sam i ovaj put pretežno koristila grafskop

Jedan od dijaloga kojima sam se služila u nastavi glasi:

(Phone rings)

Barbara: Hello.

Fred: Hello. May I speak to Alice Weaver, please?

Barbara: Just a minute... Alice, it's for you.

Alice: Hello.

Fred: Hi, Alice. This is Fred. Would you like to go to a movie tonight?

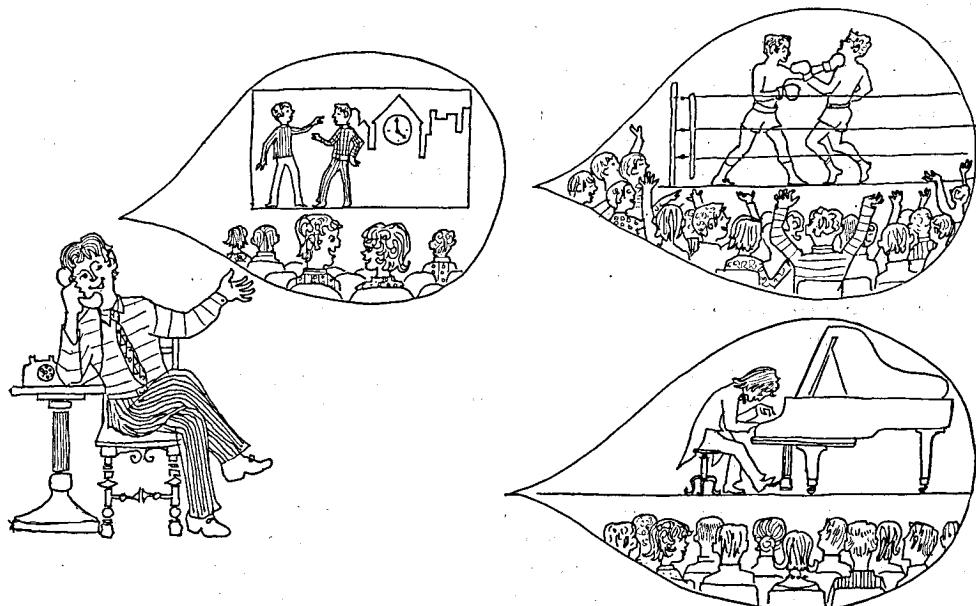
Alice: Thanks, I'd love to. I haven't been to a movie for a long time.

Fred: Good. I'll pick you up around seven-thirty, then. The movie starts at eight.

Alice: Fine. I'll be ready.

(Phone clicks down)

Situaciju sam prikazala na grafoskopu. Nakon usvajanja osnovne verzije dijaloga, opet sam se poslužila grafoskopom, jer sam u jednoj fazi memoriranja učenicima predložila kompletan tekst i provela vježbu čitanja, a zatim, skidajući listić po listić, prezentirala učenicima krnji tekst, koji su oni dopunjavali do konačnog usvajanja. Nakon toga sam umjesto tzv. cue-words upotrijebila crteže na grafoskopu i mijenjala situaciju itd., te na taj način svela svoj udio ugovoru na minimum, a učenicima omogućila maksimalnu aktivnost. U udžbenicima koje upotrebljavamo u osnovnoj školi postoji niz dijaloga, kojima se možemo poslužiti na taj način.

Jedna od varijacija takvog rada jest i uvježbavanje mini-dijaloga u skupinama po dva učenika. Ti kratki dijalozi daju učeniku mogućnost izbora, ali su tako pažljivo pripravljeni da ne dopuštaju učeniku preveliku slobodu u izražavanju, što inače može rezultirati brojnim greškama. Ponekad se od učenika traži izbor u okviru vokabulara (a služi za uvježbavanje neke gramatičke konstrukcije) ili pak izbor unutar gramatičkih pojmovaca. Nastavnik treba da najprije provede govornu vježbu s učenicima te da demonstrira dijalog. Nakon toga svi učenici mogu raditi u parovima. Zadatak je nastavnika da se kreće od skupine do skupine i da kontrolira rad. Iako su takve vježbe primarno prikladne za govorne vježbe, korisno ih je naposljetku primijeniti za pismeni rad. Evo nekoliko primjera za takav način rada!

Na grafskopskom listiću pripremila sam ovakav dijalog (prema Jerrom and Szkutnik: *Conversation Exercises in Everyday English*):

A: *I was in the shop yesterday.*

B: *Were you?*

A: *Yes, I was buying a coat.*

B: *Really?*

*outside
in the garden
in the street
at the bus stop
in the kitchen
at home
in the tea-shop*

*picking the apples up
waiting for the bus
helping mother
chasing a cat
drinking tea
studying English
looking for you
playing football*

Zadatak je za učenike veoma lak jer, koristeći se vokabularom predloženim na dnu tablice, uvježbavaju oblike *was* i *were* te trajni preterit. Slaganjem odgovarajućih elemenata (*in the garden — picking the apples up*) pokazuju razumijevanje onoga što govore.

Svima nam je poznato koliko poteškoća našim učenicima zadaje usvajanje perfekta pa je slijedeći zadatak (prema Tatham: *English Structure Manipulation Drills*) pravo osvježenje u radu. Vježbu možemo provesti usmeno i pismeno. U oba slučaja grafskop nam omogućuje da nakon izvršenog rada učenicima dademo povratnu informaciju.

*Are you having your lunch?
No, I've already had it.*

1. *Are you buying that book?*

.....

2. *Are you selling your car?*

.....

3. *Are you having dinner?*

.....

4. *Are you writing your homework?*

.....

Slijedeći dijalog (prema TV-emisijama za nastavnike) pripravljen je tako da od učenika traži ne samo stvaranje odgovarajućeg glagolskog oblika već i vršenje radnje (ili imitiranje gestama):

A: I'm hungry.
B: Eat some chocolate!
A: Are you still hungry?
B: No, I've eaten some chocolate.

thirsty / drink some water
tired / sit down
cold / take a coat
hot / take off the jacket

I naši udžbenici obiluju pogodnim primjerima za uvježbavanje mini-dijaloga. Kako su obično dio neke dulje konverzacije, potrebno je izolirati ih (i opet je najpogodnije, ako ne i jedino, pomagalo — grafskop). Kako *dialogue method* primjenjujemo već u samom početku učenja stranog jezika, primjere za mini-dijaloge možemo naći već u udžbeniku za V razred (Gerčan: *We Learn English 1*):

A: Look at my new coat.
B: Oh, it's very pretty.

cap
jacket
dress
blouse

ili

A: Is John very busy now?
B: Yes, he is. He's learning English.
A: And Nelly? Is she learning English?
B: No, she isn't. She's playing.

lay the table
cut the bread
make a cake
eat
read a book

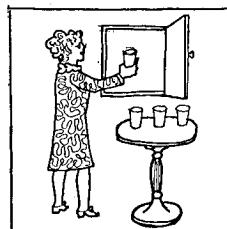
Prednosti takvog načina rada očituju se u slijedećem:

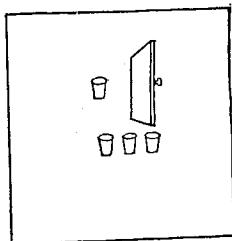
1. dobiva se na vremenu, jer svi učenici rade simultano
2. svi su učenici aktivni
3. zadovoljava se osnovna svrha učenja — eksplorativira se govorni jezik u svom najprirodnijem obliku — pitanja i odgovori.

Pomoću grafskopa možemo postići i animiranje situacije. Slijedeći crtež sastoji se od dva listića, a služi za uvježbavanje perfekta nepravilnog glagola *put*:

Is the woman putting the glasses in the cupboard?

What is she doing now? itd.

Uklonimo li jednu foliju dobit
ćemo ovu situaciju:

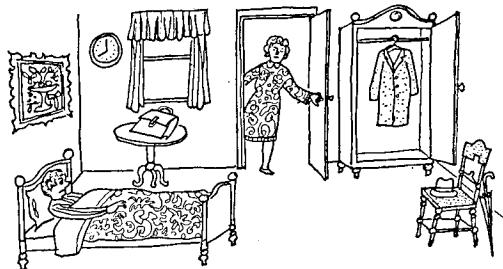

te možemo voditi razgovor kako slijedi i u kontekstu uvježbati strukturu:

*Is she putting the glasses in the cupboard?
No, she isn't. She's already put them... itd.*

Moram ponovno istaći da se iste situacije mogu prikazati i dvjema slikama ili, možda, aplikacijama za flanelograf i, konačno, izvedenom radnjom u razredu, ali ukoliko želimo temeljito uvježbati neku strukturu, a izbjegći monotoniju ponavljanja niza sličnih primjera, efikasno je poslužiti se svim tim načinima. Osim toga, takav način animiranja situacije privlači pažnju učenika te čini nastavu privlačnijom i zanimljivijom. Ilustrirala bih takav način stvaranja situacije i ovim primjerom:

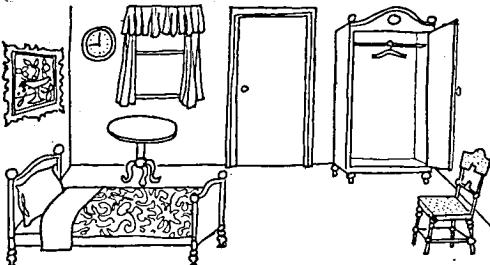
Pri obradi zamjenica *someone, anyone, no one, something, anything, nothing* najprije sam se poslužila primjerima koji su ilustrirali situaciju u razredu jer su takvi primjeri najprikladniji i učenicima najbliži za razumijevanje te gramatičke kategorije. Da bih varirala rad, poslužila sam se ovim crtežom na grafoskopu (crtež je izrađen na dva listića):

Nakon usmene obrade dopuna sam crtež slijedećom tabelom i tako proširila uvježbavanje čitanjem i pisanjem:

<i>There's</i>	<i>something someone nothing no one</i>	<i>in on under by behind</i>	<i>the cupboard. the bed. the table. the wall. the chair. the door.</i>
<i>There isn't</i>	<i>anyone anything</i>		

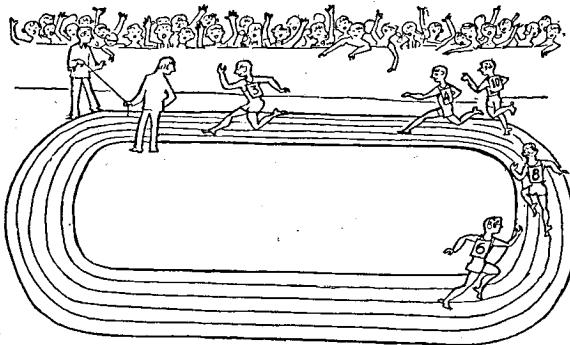
Uklonivši tabelu i gornji element crteža, dobili smo novu situaciju i elemente za obradu slijedećeg:

Naravno, i opet čemo primjere uvježbati govorno, a zatim ćemo se poslužiti ovom tabelom:

<i>There was</i>	<i>something someone</i>	<i>in on by behind</i>	<i>the cupboard, the bed, the table, the chair, the door,</i>	
	<i>but there isn't</i>	<i>anything anyone</i>	<i>there now.</i>	

Tim načinom, bez posredništva materinjeg jezika i bez posebnih gramatičkih objašnjavanja, učenici su s potpunim razumijevanjem usvojili upotrebu ove gramatičke kategorije. Uvježbavajući, na primjer, nepravilnu komparaciju pridjeva *good* i *bad*, učenici su veoma brzo usvojili te oblike, zahvaljujući ovom crtežu i popratnim tabelama (prema priručniku za TV-tečaj *Slim John*):

<i>The man with number 3 on his shirt</i>	<i>is</i>	<i>the best.</i>
<i>The man with number 4 on his shirt</i>	<i>isn't</i>	<i>the worst.</i>
<i>The man with number 10 on his shirt</i>		
<i>The man with number 8 on his shirt</i>		
<i>The man with number 6 on his shirt</i>		

Number 3				Number 4
Number 6				Number 3
Number 4	is	better		Number 6
Number 8		worse	than	Number 10
Number 10				Number 8

Istakla bih i to da duhovitost situacije i crteža privlači pažnju i zanimanje učenika.

Najefikasnija je upotreba grafskopa pri provođenju raznih oblika strukturalnih vježbi te u fazi provjeravanja i ocjenjivanja znanja. Prilikom uvježbavanja vokabulara, gramatičkih struktura i ortografije veoma nam korisno mogu poslužiti radne bilježnice koje su izdane uz udžbenike za sve razrede osnovne škole. Zadatake u radnoj bilježnici učenici rješavaju na samom satu, a nastavnik obilazi učenike i kontrolira njihova rješenja. Dok na taj način nastavnik uspije ispraviti rad svega nekolicine učenika, korištenjem grafskopa osigurat će korekciju rada svih učenika u razredu. Ako zadatak iz radne bilježnice želimo prethodno usmeno obraditi, grafskop će nam biti neophodan. Ilustrirala bih to zadacima iz radne bilježnice za VIII razred (Brozović-Gerčan):

Complete these sentences using the Preterite Simple or the Perfect Tense of the verbs on the left.

1. leave	The train just
2. see	I never this picture before.
3. visit	they that museum last week?
4. receive	Mother a long letter from her friend yesterday.
5. lock	Henry the garage?
6. repair	The mechanic this machine two days ago.

Read the sentence and make a question.

Example: Bill took a sandwich from the plate.

Did Bill take a sandwich from the plate?

1. The Lados bought a new house.
2. Mother swept the kitchen floor this morning.
3. Father wrote a lot of letters last night.

Make questions beginning with the words given:

Nada travelled to England last year.

She went to London.

She saw a lot of historical buildings there.

1. Who
2. Where
3. What

Kod svih tih zadataka posebno je važno pripremiti rješenja i prezentirati ih učenicima neposredno nakon izrade. Osim toga, takvi zadaci preneseni na foliju imaju trajan karakter te se možemo njima poslužiti u više navrata u nastavi — prilikom ponavljanja, u dopunskom radu itd.

Naposljetku, na grafskopskoj foliji možemo pripremiti i zadatke slične ovom primjeru (prema Harris: *Reading Improvement Exercises*):

S [they mean the same]

O [they mean the opposite]

1. <i>dirty</i>	<i>clean</i>
2. <i>late</i>	<i>early</i>
3. <i>enjoy</i>	<i>like</i>
4. <i>difficult</i>	<i>easy</i>
5. <i>ready</i>	<i>prepared</i>
6. <i>future</i>	<i>past</i>
7. <i>full</i>	<i>empty</i>
	...

Zadatak ima karakter igre i natjecanja te učenici uživaju u izrađivanju takvih zadataka koji zahtijevaju minimum vremena, a predstavljaju osježenje u radu. Učenici moraju prepoznati riječi istog ili suprotnog značenja i označiti ih sa S ili s O u najkraćem mogućem roku. Čim prva dva do tri učenika ispišu rješenja, rad se prekida i nastavnik proglašava pobjednika. Natjecateljski karakter daje draž takvim zadacima.

Primjerima koje sam navela ne iscrpljuju se ni izdaleka mogućnosti primjene grafskopa u nastavi stranih jezika. Mnogi nastavnici služe se grafskopom u svom radu te bi razmjena iskustava putem članaka u našoj stručnoj štampi pridonijela svestranijoj upotrebi tog zaista korisnog nastavnog pomagala.

Kazimir Sviben

OSPOSOBLJAVANJE UČENIKA ZA GOVORNO KOMUNICIRANJE POMOĆU RAZNIH MEDIJA

U nastavi njemačkog jezika u osnovnoj školi osim udžbenika već se više godina služim i drugim izvorima znanja, u prvom redu televizijskim i audiovizuelnim tečajevima.

Učenici VIII razreda u šk. g. 1972/73. redovito su pratili televizijski tečaj *Sprechen Sie Deutsch?* Emisije sam iskoristio kao dopunu redovitom radu. Učenici su ih većinom gledali kod kuće, a u razredu se materijal iskorištavao za različite oblike vježbanja. Budući da su učenici VIII razreda stekli priličnu samostalnost u radu, sami su se kod kuće pripremali za gledanje pojedinih epizoda uz pomoć *Priručnika za učenike uz spomenuti TV-tečaj*.

Epizodu *Ein Koffer zuviel*, koja je emitirana u II polugodištu iskoristio sam da bih s učenicima ponovio i uvježbavao, uz ostalu gramatičku gradu, perfekt slabih glagola.

Da bi se govorne vježbe mogle što bolje odvijati, zahtijevao sam od učenika da ponove neke lekcije iz udžbenika za VIII razred (Z. Muhić, *Wir sprechen Deutsch*), tj. tekstove vezane uz putovanja (*Im Flugzeug nach Zürich*, *Ein Geschenk aus der Schweiz*, *Ein Sprung nach Frankfurt*, *Der Reiseplan wird geändert*, *Berlin am Abend*). Ponovili su i neke lekcije iz audiovizuelnog tečaja *Njemački — audio-vizuelna globalno-strukturalna metoda autora Burgdorf-Montani-Škreba* (*Die Straßenbahn*, *Abreise*, *In der Eisenbahn*, *Auf dem Bahnhof*, *An der Grenze*, *Auf der Bank*), kojim sam se također služio tokom